

RAZBOR MED NOB

VODNIK PO ŠALEŠKO-MISLINJSKEM OKROŽJU

Stane Gradišnik

ZB za vrednote NOB Velenje, november 2024

Popotnik, planinec in častilec vrednot NOB, pred tabo je vodnik k partizanskim spomenikom na koščku trde koroške zemlje, razpete med Hudo luknjo in Uršljo goro. K spomenikom na bregovih, v globačah in na grebenih med Šaleško in Mislinjsko dolino. K spomenikom, ki so vredni obiska in vsega spoštovanja.

Med drugo svetovno vojno so domačini in ostali borci, sodelujoči v odporu, plačali izredno visoko ceno, tudi smrtno, da so si končno priborili svobodo in miren obstoj. Ta košček zemlje je bil zbirno področje 1. štajerskega bataljona, središče Šaleško-mislinjskega okrožja KPS in OF, gora jurišev zmagovite XIV. udarne divizije in enot 4. operativne cone. Razbor je videl trpljenje domačinov in tisoče junaštev, a tudi smrti nad 320 slovenskih sinov, ki so tod izkrevavali za geslo: **»Smrt fašizmu – svoboda narodu!«**

Obisk parka začnemo na pokopališču v Plešivcu, kjer je grobnica 21. padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja s tega področja. **Padli borci:** Jurij Anžej, Adolf Čanč, Ignac Marolt, Anton Mravljak, Ludvik Pogorelčnik, Jože Rutnik, Lovrenc Strgar, Jernej Zaluberšek. **Ustreljeni talci:** Rudolf Arlič, Alojzija Ježovnik, Martin Ježovnik, Jože Marolt, Karel Volk. **Preminuli v taboriščih:** Marija Arlič, Jože Ledinek, Kristina Marolt, Anton Pečečnik, Ciril Rutnik, Gabrijel Rutnik, Cecilija Volk. **Žrtev ustašev:** Janez Dolar.

**Za naš pravični boj,
sovražniku v poraz
je borce dala vsaka naša vas ...**

Peljemo po cesti proti Graški Gori (1,5 km), kjer je na levi strani pri kmečkem transformatorju (Smonkar) smerokaz za Grmado. Po gozdni poti se povzpemo do vrha, kjer stoji spomenik Prvemu štajerskemu bataljonu.

**Let tisoč in ne samo tisoč, dva tisoč, še delj in še delj smo hlepli,
hlatali po tebi, ti leto poslednjih računov in prvih sadov ...**

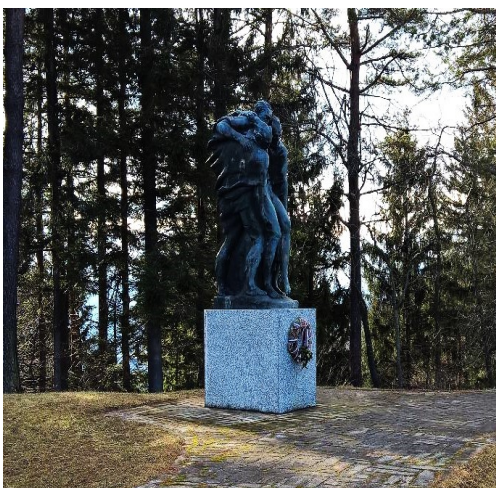
Tu so se štajerske čete združile v bataljon in za eno noč zavzele nemškutarsko gnezdo Šoštanj. Napad na Šoštanj je bila ena najpomembnejših akcij Štajerskega bataljona v letu 1941. Borci so tiste dni prvič srečali »španca« in organizatorja odpora na Štajerskem, Franca Rozmana – Staneta, peka iz Pirnič pri Medvodah.

Po šoštanjski akciji je poveljnik bataljona Stane vodil svoje borce na Čreto, kjer je kmalu sledil frontalni spopad z Nemci. Po tem spopadu se je bataljon odpravil v Posavje, da bi preprečil izseljevanje slovenskih družin. Ta drzna akcija, znana kot **Brežiški pohod**, se je končala z obljubo komandanta Staneta, da se bo naslednje leto vrnil na Štajersko kar z brigado. Držal je besedo. Druga grupa odredov ali Prva štajerska brigada, ki se je v letu 1942 prebijala v naše kraje, je imela vse značilnosti brigade. Bila je prva partizanska brigada, ustanovljena na Slovenskem, in tretja v Jugoslaviji.

Komandant Stane je vodil štajerske partizanske enote od začetka vstaje pa vse do dne, ko je na Tolstem vrhu nad Dobrovljami padla skojevka Vera Šlander – Lojzka. Po tej tragediji Stane ni več prihajal na Štajersko. Njegov doprinos osvobodilnemu gibanju na Koroškem in Štajerskem je vse premalo poudarjen. Celo njegov doprinosni kip je novi lastnik odstranil iz preddverja planinskega doma na pohorski Partizanki.

Nadaljujemo pot po cesti (1,5 km) do spominskega parka Graška Gora. Obeležja označujejo pohod XIV. divizije, Kajuhovo poezijo in spominsko sobo.

**Goré odpro mu svoje zelene hrame, on brani pred tujcem njih hoj
šumečo rast, zaseka prehode, preplavi premógove jame, za razbojnika
krščen čuva narodu last.**

Prenos ranjenega partizana je delo Avgusta Avgustinčiča. Večina ranjencev, ki jih je divizija poskrila na območju Plešivca in Graške Gore, je nemško ofenzivo konec februarja 1944 preživela.

Naloge, ki naj bi jih izpeljal Pohorski bataljon, je leto dni pozneje Štab slovenske partizanske vojske zaupal XIV. udarni diviziji Borisa Kidriča. S tega mesta je prerojena enota skupaj s silami IV. operativne cone nadaljevala bojno pot vse do skrajnih etničnih meja slovenske Koroške.

Spominski park: Granitni kamen s Kajuhovim verzom »**Iz src rasto v srca mostovi.**«

V spominski sobi so skice in slike, ki prikazujejo pohod in življenje v diviziji.

Pri spominskem parku zavijemo desno proti Škalskim Cirkovcam (1,7 km). Ob domačiji Pivnik je na desni strani znak za partizansko bolnico **Izak**. Po makadamu se spustimo 400 m niže do sedla. Od tu naprej do objekta je pot označena.

O brezupno dolgo deževje v jesenski žalostni čas! In v mesečini po snegu begotni sledovi! Lisičji lajež in škripajoči mraz, da pod srhko osréženo dlako tresó se volkovi!

Na tem mestu je študent medicine Franc Polh – Izak septembra 1941 zgradil prvo partizansko bolnišnico na Štajerskem. Pozneje je tu, pri izviru Lepene, zgradil še tehniko **Skovik**, ki je bila predhodnica tiskarne **Kajuh**. Partizan Franc Polh – Izak je bil eden prvih organizatorjev narodnoosvobodilnega gibanja v Šaleški dolini. Prvoborec, aktivist, priložnostni partizanski zdravnik in bolničar, partijski funkcionar, politični sekretar, okrožni sekretar, vodja različnih skupin, zadolženih za propagando in agitacijo – to so bile le nekatere od vlog in nalog, ki jih je med vojno opravljal Izak. Zaradi neuklonljivega duha, hrabrosti, vztrajnosti in iznajdljivosti je bil Izak med soborci in drugimi rodoljubi izredno priljubljen.

Po vojni se je razočaran nad številnimi negativnimi pojavi, ki so spremljali partijski prevzem oblasti, povsem umaknil iz družbenopolitičnega življenja. Uspešno je zaključil zaradi vojne prekinjeni študij medicine in se v celoti posvetil opravljanju zdravniškega poklica.

Vrnemo se nazaj do Pivnika in nadaljujemo pot proti Škalskim Cirkovcam. Po 200 m zavijemo levo za Senčne Završe.

O naši sinovi in bratje in očetje! »Kaj boš, razcapani ušivec, z životom pretrganim, bos!« kanalja kriči. On izpelje jih v mladost, njegova vera vsem zoprnostim je kos.

Po 3 km vožnje pridemo do kapelice (cesta na zemljevidu je obarvana rdeče), od koder se mimo pastirskega stana povzpnejo po grebenu vse do betonirane geodetske točke na vrhu (južni vrh). Pred to točko zavijemo desno v prepadno steno, kjer je vhod v bolnišnico **Tisnik**.

Proti koncu leta 1943 so kurirji v naravni kraški jami uredili zasilno bolnišnico. Skrivališče leži pod skalo vzhodno od požgane Tisnikarjeve hiše na najjužnejšem delu Tisnika. Zdravnike sta v ta odročni kraj vodila Ignac Večko – Levičnik in Jože Navršnik. Ta kraška jama je postala zatočišče ranjenih partizanov po prihodu XIV. divizije.

Justin Meh je v bližini skrbel za obveščevalno točko XIV. divizije; to je bilo na javki **Pri češnji**, v hiši kmeta Pejovnika. Za hrano ranjencev je skrbel Ivan Mirkac iz Šentvida. V jami so imeli štedilnik in lesena ležišča.

Če bomo stopali previdno, bomo zagotovo videli vsaj rep modrasa. Pred leti so jih lovili po tem skalovju za potrebe farmacije. Srečanje s poskokom je opisal velenjski pisatelj Gustav Šilih v romanu *Beli dvor*.

Po ogledu bolnišnice na Tisniku se vrnemo nazaj proti Graški Gori mimo Medvejeka (1,6 km) in se pri smerokazu Spodnji Pustinek spustimo v dolino Ponikve (2,4 km). Na dnu doline zavijemo desno malo navzgor, po 300 m na levi poiščemo pot, ki nas popelje k požiralniku, kjer Ponikva izgine v podzemlje.

Nad požiralnikom je naravna kraška jama, zunaj označena s konjsko glavo, kjer so aktivisti OF že leta 1943 blizu Koprivnikarjeve domačije uredili zasilno bolnišnico. V tej votlini, imenovani **Lisičja jama**, je bilo vlažno in prav nič prijazno okolje za ranjence. V njej se je zdravil tudi aktivist OF, domačin Justin Meh.

Nadaljujemo proti Šentvidu nad Valdekom (2,6 km) do domačije Pristovnik, kjer zavijemo levo (1,4 km) do Šentvida.

Patrulja Pohorskega bataljona se je po njegovem padcu zadrževala na mislinjskem območju. Borci niso vedeli, da imajo v svoji sredini gestapovskega zaupnika iz Mislinje, ki jih je izdal. Med prenočevanjem v župnijskem hlevu so jih napadli Nemci. Prepozno je bilo, da bi se prebili v bližnji gozd. Karel Dolinšek – Čiko, Franc Hudomalj – Milorad, Karel Rotovnik – Gojko in Jožefa Tekauc – Pepca so se drug za drugim pognali iz hleva, vendar so smrtno zadeti obležali na ozki čistini.

Peti je skočil iz hleva Maks Kink – Sandi. Ranjenega so ujeli, kmalu zatem sta odjeknila še dva strela. Fortunat Verboten in Anton Žmavc – Janko sta si vzela življenje, da ne bi prišla v roke sovražniku. Hlev so Nemci zažgali, župnika Ledineka pa odpeljali v taborišče.

Na pokopališču je grob obveščevalca Šercerjeve brigade Ivana Matjaža – Vlada iz Radelj ob Dravi. Vlado je padel na Graški Gori 27. 4. 1945.

Borci Štirinajste so na pomnikih večinoma zapisani brez imen ...

Tu je tudi grob petih partizanov Pohorskega bataljona, 23 borcem XIV. divizije NOV in padlim partizanom domačinom: Aleks Lepener, Franc Tamše, Ludvik Kotnik, Leopold Švab, Štefan Koletnik. Slava njihovemu spominu.

Nadaljujemo pot po grebenu Završ, mimo gostilne Meh pri Sv. Rupertu, sledimo smerokazu Graška Gora, kjer po 5,3 km pridemo do glavne ceste Šmiklavž–Graška Gora. Zavijemo desno proti Šmiklavžu. Po 2,5 km vožnje prispemo do pokopališča.

Heroj Ronko in njegovi fantje.

Šmiklavški gozdovi in ljudje so dajali varno zavetje borcem partizanskih enot in aktivistom OF. Na vaškem pokopališču Šmiklavž je pokopanih 28 borcev XIV. divizije. Padli so v februarских dneh na Graški Gori – gori jurišev. Med njimi je bil tudi priljubljeni poveljnik 1. bataljona Šercerjeve brigade, narodni heroj Vlado Mavsar – Ronko.

Naenkrat je zažarel sneg pod Ronkom in njegovimi borci. Vse je pometalo po tleh zaradi eksplozije težke mine ... Pretreseni nad kruto resnico so vsi, ki so bili takrat okoli njega, sklenili, da ga ne bodo pustili na gori.

Ronka so položili na nosila in ga odnesli proti vrhu, češ naj vidijo vsi v Štirinajsti, kaj je spet doletelo Šercerjevo brigado in njen 1. bataljon.

Spustimo se v dolino, do ceste Dobrava–Podgorje, zavijemo levo in pri smerokazu za Vodriž ponovno levo. Peljemo mimo Mostnarja ob potoku Kolarica (kakih 400 m) do Spodnjega Kotnika. Skupaj 1,5 km.

Partizanske domačije Bučinek, Levovnik in Marušek, ki so nesebično pomagale partizanom med NOB, nimajo spominskih obeležij, čeprav so bile tu javke, križale so se kurirske poti, komandant Rozman se je vedno ustavil pri njih, ko je potoval na Pohorje.

Tu je po prihodu XIV. divizije nekaj časa bival tudi duhovnik Lampret. Cerkev bo morala po skoraj sto letih opraviti inventuro in pravilno oceniti svojo izdajalsko vlogo v Ljubljanski pokrajini, kjer si je med okupacijo prislužila velik, neizbrisen madež.

Danes preštevajo njeni misleci kosti nesrečnikov, pod katere so se prav oni podpisali, ko so jih naščuvali v bratomorno vojno. Namesto katarze do onemoglosti ponarejajo zgodovino in preprečujejo narodno spravo.

Okupator je s Štajerske na Hrvaško izgnal 365 duhovnikov, v taborišča jih je poslal 13, v partizane pa jih je odšlo 12.

Mariborski škof dr. Tomažič je odločno odklanjal vse poskuse škofa Rožmana za ustanovitev bele garde in domobranstva v boju proti partizanom in OF na Štajerskem.

Na fotografiji je duhovnik **Lampret** med prekopom obveščevalca in organizatorja OF, poročnika **Antona Rogine – Jagra**, doma iz Podgorja pri Slovenj Gradcu.

Približno 150 m nad domačijo Spodnji Kotnik je bila 4. baza sekretarja Šaleško-mislinskega okrožja **Toneta Ulriha – Kristla**. Bunker je bil zgrajen spomladi 1944 po nalogu XIV. divizije. Gradili so ga domačini Matija ter Jože Pritržnik, gradbeni les in deske pa je prevažal Prijovič.

Kmet Blatnik omenja, da sta poleg drugih v tem bunkerju delovala sekretar Kristl in Leon. Razmnoževali so letake in imeli radio. Dostop je od Spodnjega Kotnika v gozd 50 korakov, zatem rahlo v hrib 50 korakov ter še 25 m desno do bunkerja.

Po poročilih dr. Pavčka so takoj po prihodu XIV. divizije zbrali ranjene partizane po Graški Gori in Razborju. Bunkerji so bili namenjeni tudi za začasen prevzem ranjencev partizanskih enot, ki so se bojevale na tem območju. Kasneje so jih evakuirali v Pavčkove objekte na Pohorju.

Bivši partizan Leopold Svečko – Matija omenja, da je oskrboval ranjence v tem bunkerju in hodil do objekta kot zajec, ki čaka, kdaj ga bo napadla lisica.

Zavzame otoke, primorje, Trst in Gorico, čvrstó mejnike stare v tla zagodzi, v Ljubljano prinese na zlati vagi pravico, zasopel še, nespočit na sever odhiti.

Vrnemo se nazaj do Mostnarja, zavijemo levo in gremo pri tabli Dirjenk navkreber v hrib Burc. Po 800 m (držimo se desno) pridemo do vlake na levi, po kateri hodimo kakih 10 minut, in že smo pri bolnici SB-55 in pri Kristlovem bunkerju. Objekti pa so bili cca 50 m pod vlako.

Bolnišnica LIPA SO-55 je skupno ime za vsaj šest sanitetnih objektov na območju Šmiklavža.

Bunker **Lipa št. 1** je bil v gozdu, imenovanem Burc, v bližini Vodriža. Deloval je od aprila do jeseni 1944, ko so ranjence premestili v bunker pri Kobovtovi domačiji nad Podgorjem. Objekt za ranjence je meril 6 X 4 m in je stal v strmem bregu v skoraj nepreloženem mladem smrekovem gozdu. Bil je brez oken, svetloba je prihajala pri vratih. Kapaciteta objekta je bila za 20 oseb.

Južno od objekta je stala baraka za skladišče, blizu nje pa stranišče. V bližini objektov so pokopali tri ranjence. V tej bolnici so ležali tudi komandant Kilibarda in Gedžo ter Tone Vidmar – Luka, preden so ga prenesli v Pavčkove bilnice.

Šaleško-mislinjski komite KPS in OF

Tu je deloval od aprila 1943 do avgusta istega leta. V tem bunkerju so bivali Leon, Jug in Ferdo Štibler.

Ko se jim je pridružil Kociper, profesor iz Slovenj Gradca, so ga nameravali vpeljati v delo kot bodočega tehnika. Ta čas so že oddajali radijska poročila in izdali pesmarico. Objekt je nekega dne pogorel, Kocipra so ujeli Nemci in želje po tehniki so zamrle.

Poleg centralne bolnice Lipa SO-55 so pokopani tudi trije umrli ranjenci.

Pot nadaljujemo od parkirišča naprej po cesti še kakih 800 m, do naslednjega parkirišča na ostrem levem ovinku. Pri lovski preži zavijemo levo in hodimo navzdol po vlaki približno 10 minut. Na razpotju (v mladem lesu) spet zavijemo desno navzdol po poti do bolnice **Lipa SO-55 – Suhi rep** (cca 200 m).

Bolnišnica Lipa SO-55 je bilo skupno ime za najmanj 6 bunkerjev na območju Šmiklavža in Graške Gore. Usposobil jih je dr. Kopač, pozneje pa upravljal dr. Slokan. Po odhodu slednjega jih je do konca vojne vodil veterinar Anton Kovač.

Centralni bunker je bil v grapi južno od razvalin gradu Vodriž. Tu so imeli svojo bazo vodja bolnišnice, politični komisar Jože Petrič, ekonom in dva kurirja. Poleg je bilo tudi skladišče sanitetnega materiala.

Vrnemo se nazaj na glavno cesto Dobrava–Podgorje. Zavijemo levo in mimo Bučineka pridemo po dveh km vožnje do avtoceste. Tu zavijemo levo proti Vrhnjaku (1,5 km).

Prečuden cvet je v grapi črni, pod njim tih partizan leži, pleto se v žalni venec trni, nad njim oblak kot luč gori.

V kapelici pri Vrhnjaku v Vodrižu je vzdana plošča partizanu Jožefu Krenkerju, ki je padel 18. aprila 1945. Domačin Krenker (p. d. Ažnikov) je bil žrtev izdaje. Vir: Pripoved gospodinje na domačiji Vrhnjak.

Od Vrhnjaka se vrnemo nazaj na glavno cesto in levo proti Podgorju. 200 m pred gostilno Rogina (Lampret) zavijemo levo pri tabli Močivnik. Po 1 km vožnje proti Močivniku na levi strani v gozdu zagledamo spominski kamen.

Tone Rogina, rezervni poročnik bivše jugoslovanske vojske in poznejši znameniti partizan, šef obveščevalnega centra EE/1, je ob razsulu bivše vojske v Podgorju zbral precej orožja in streliva. To orožje je pozneje predal prvim borcem NOB. France in Tine Lah sta orožje junija in julija 1941 znosila do kočice na Kremžarjevem vrhu.

Bunker obveščevalnega centra 4. operativne cone so Nemci odkrili in Jagra ubili. Jagrovi sodelavci so bili: Jože Fišer – Boris, Ivan Marčič – Milan, Ivan Kraiger, Franc Handler – Smola, Janko Ornik – Krjavelj, Alojz Sever – Prlek, Adolf Sušec – Dušan in Urška Krivec – Vanda. Vir: Kartica MNO Slovenije.

Glej rodno zemljo, glej višave, odete v razsvetljeni dan, na grobu cvet nesmrtno slave, doslej na naših tleh neznan.

Vrnemo se v Podgorje na pokopališče. Tu je spomenik 14. nepoznanim borcem XIV. divizije, ki so padli februarja 1944 na Graški Gori.

V Podgorju na Domu kulture je še ena spominska plošča, posvečena padlim borcem in žrtvam fašizma.

Iz Podgorja peljemo proti Slovenj Gradcu do kapelice, kjer je smerokaz Gornji Razbor. Zavijemo levo in peljemo 2,5 km ob Suhadolnici do domačije Vraver (Podgorje 108), kjer parkiramo.

Nadaljujemo pot peš ob vodni raki do vlake in po njej desno navzgor (cca 200 m). Spustimo se k potočku, ki pada po 10-metrski kaskadi (majhen slap). Nad slapom je ravnina, na kateri je stala bolnica **Lipa SO-55-2 – Postavk**.

Bunker je bil zgrajen januarja 1945 v bližini Postavkove in Tišlerjeve domačije v Suhem Dolu. Meril je 8 X 8 m. V notranjosti je imel vrsto pogradov in štedilnik. Preko bunkerja so ležale podrte smreke, da je bil vsaj malo zakrit.

14. februarja 1945 je sprejel 24 borcev, večinoma negibnih ranjencev 3. bataljona Šercerjeve brigade, ki so bili ranjeni ob hudem napadu okupatorja pri zaselku Sv. Duh. Po obvestilu, da je graditelj bunkerja dezertiral, so ranjence še pravočasno prenesli v bolnico pri Kobovtovi domačiji. Tu so ostali do osvoboditve. Od Vraverja peljemo 400 m navzgor ob potoku do table Spodnji Razbor.

Na levi strani nad cesto je hiša (Rdečnikova bajta), na kateri je plošča, posvečena Maksu Kogelniku – Kijevu iz Koprivne.

Vrnemo se nazaj proti Podgorju. Po 2,2 km pridemo do križišča, kjer je smerokaz za kmečki turizem **Rdečnik**. Zavijemo desno in v hrib proti Razborju. Po 2,2 km vožnje pridemo do odcepa na levi strani, ki nas vodi do domačije (400 m) Kobovt in bolnišnice **Lipa SO-55 – Kobolt**.

Bolnišnica je bila v gozdu južno od domačije Kobovt. Po vodovodni trasi gremo cca 1 km. Sem so prenesli ranjence iz Postavkovega bunkerja. Komisar te postojanke je bil neki Slavko. Vir: Kartica MNO Ljubljana.

Od Kobovta peljemo 2 km proti Graški Gori. Na levi se pojavi odcep za grad Vodriž in tehniko **Kajuh**. Do info table je še 1,1 km. Od tu se spustimo desno po gozdni poti in sledimo smerokazom do tehnike.

Med ljudi bom šel s knjigo Hugoja v rokah ...

Pisana in tiskana slovenska beseda je bila sestavni del partizanskega boja. Tehnika **Kajuh** je delovala v Vodrižu od jeseni 1944. Tiskali so časopise, brošure, letake in obvestila okrožnega odbora OF Dravograd.

Malo niže je razvalina gradu Vodriž, kjer je nekaj časa živel in ustvarjal poet in puščavnik Valentin Podstenšek iz Razborja.

Vrnemo se nazaj na glavno cesto in nadaljujemo pot proti Razborju. Po 2,2 km pridemo do križišča, kateremu domačini pravijo Brunik. Tu zavijemo desno proti Kolarci. Po 700 m vožnje ustavimo pri Cokanovem vikendu (Sp. Razbor 26 a). Od tod po 10 minutah hoje strmo navzgor prispemo do bunkerja **3. VDV brigade**.

V tem bunkerju sta ranjena ležala Stanislav Polak iz Griž in Avgust Grum iz Liboj. Na številnih gorskih stezah, razpotjih in strminah so ležala trupla nepokopanih borcev, ki so v visokem snegu, brez hrane, po neprekinjenih juriših in zagrizenih bojih obnemogli na poti.

Zadnje leto vojne. Od Graške Gore do Savinjskih planin so samevala pogorišča višinskih kmetij, ki so jih požgali vlasovci.

Spustimo se nazaj do vikenda, nadaljujemo pot do rampe in po cesti peš naprej, 2 km do točke, kjer zavijemo levo navzgor po vlaki do **Kolarce**, ki leži v strmem bregu pod vlako.

V tem bunkerju, ki je bil zgrajen iz desk nad zemljo, je bil vodja Franc Dolinar – Džoni. Imeli so radijski sprejemnik in oddajnik. Tu je bil tudi radioinženir, po rodu Poljak. V ta objekt so januarja 1945 pripeljali ranjeno Mico Šlandrovo, za tem še Ribiča iz Šmiklavža, kjer sta ostala dober mesec dni. V ta objekt je prihajal tudi komandant 4. operativne cone **Peter Stante – Skala**.

Vrnemo se na glavno cesto, nato zavijemo desno in nadaljujemo do kmečkega turizma Rdečnik. Ta odsek se prekriva s potjo XIV. divizije.

V letu 1942 so se na terenu pojavili prvi partizani, ki so govorili, da so slovenski fantje in da se borijo proti okupatorju. Hrano so dobivali pri zavednih kmetijah, največ pri Ivanu Kotniku in na domačiji **Rdečnik**.

Po padcu Pohorskega bataljona so nacisti odpeljali Karla Pajenka – Rdečnikovega in ga v Zagorju ob Savi ustrelili kot talca. Gestapo je po padcu te elitne enote porezal vse niti, ki so vodile z Osankarice do svojcev in simpatizerjev partizanskega gibanja. Med slednjimi sta bila tudi zaupnika Karel Pajenk in Ivan Kotnik.

Pot nadaljujemo proti Zgornjemu Razborju (4,7 km).

Stoji tam v gori partizan in kliče nam v dolino, vsi mladi fantje in možje, branite domovino.

Razborčani so bili med vso vojno tesno povezani s partizanskimi enotami in aktivisti Osvobodilne fronte. V četrtek, 5. oktobra 1944, so imeli borci **Tomšičeve brigade** v Razborju miting. Naslednji dan je bil Velunjski graben že poln nemške vojske. Brigado so obkolili in jo obstreljevali s težkimi topovi. V teh bojih je padlo 18 borcev.

To bitko domačini imenujejo ČRNI PETEK.

Tu, na razborškem pokopališču počivata upornika in sodelavca Osvobodilne fronte Karel Pajenk – Rdečnikov in Ivan Kotnik – Kunejev.

Vračamo se nazaj proti domačiji Rdečnik. Po 4 km pridemo do Gornjega Kunijsa, (Spodnji Razbor 34), kjer zavijemo desno navzdol do domačije Rožej (800 m).

Na dvorišču Rožejeve domačije so pokopali mitraljezca Pohorskega bataljona **Franca Zagožna – Marjana**.

Ranjeni mitraljezec Marjan je še vedno ležal v bolnišnici na Glažutski planini. Decembar je mineval, stanje pa se mu je stalno slabšalo. Leon in Kristl naj bi mu našla mesto na Spodnjem Razborju. Ko so na silvestrovo prišli do Rožeja, je umrl. Ura je bila natanko polnoč, ko je bil pokop končan in grob zasut. Partizanka Pepca je začela silovito jokati. Morda je zaslutila, da bo tudi njeno truplo čez tri tedne zagrnila zemlja ...

Prečuden cvet je v grapi črni, cvet iz globokih korenin, nad njim odmeva glas srebrni: »Premagal smrt je mlad trpin.«

Vračamo se; po 200 m se spustimo po vlaki desno do ribnika. Pri ribniku zavijemo levo v gozd do potočka, nato navzdol do tehnike **Pri roži**.

S Kristlom sva sama nadaljevala pot na Spodnji Razbor, kjer sva se oglasila pri Rdečniku. Od tod sva šla dalje h kočarju Rožeju, kjer sva prespala na seniku. Naslednji dan sva se dogovorila, da si sredi jase v gozdu skopljeva bunker. Bil je tako velik, da sva lahko v njem ležala in si postavila tudi majhno mizico.

Tako je nastala tehnika **Pohorskega bataljona in Šaleško-mislinjskega okrožja KPS**. Ponatiskovali so letake II. grupe odredov, pesmarico in oddajali radijske vesti.

Vrnemo se na glavno cesto in gremo po njej 1 km do odcepa desno k Spodnjemu Kuneju. Domačija, kjer je bila partizanska javka, je 50 m pod cesto.

Takoj po napadu na Šoštanj, jeseni 1941, se je na Razborju pojavila skupina ilegalcev, med njimi **Jože in Pepca Tekauc**. Bazo so imeli v gozdu. Obveščevalna mreža do njih je stekla preko Kotnikove domačije. S hrano so jih oskrbovali Hudejevi, Jože Lesjak, Anton Pečoler, Franc Kotnik in Ivan Glasenčnik – Zapečnik.

V gozdu je začelo zeleneti. S Kristlom sva bila sama v bunkerju. Tiste dni, ko je Sonja prinesla pošto, je spraševala Kuneja, kje naju lahko najde. Kunej je bil do Sonje zelo zaupljiv in ji je podrobno opisal, kje imava tehniko in bunker. Kristl se je zaradi tega zelo razjezil.

S Kristlom sva nato vso stvar premislila in sklenila, da si skopljeva v gozdu nov bunker. Sonja je izdala prav vse, kar je vedela. Švabi so prišli po Kuneja in preiskali tudi prejšnji bunker, ki je bil na srečo prazen. Aretirali so tudi Rdečnikovega Karla Pajenka in ga skupaj s Kunejem ustrelili kot talca v Zagorju ob Savi.

Zdaj pa prelij se mi, pesem, v rahel, prerahel dih, čez gomile zaplavaj, da komaj zgane se travica pomladanja, in s tiho solzó orôsi spomin vseh njih, ki duša pod tiho rušo v svobôdo jim sanja.

Pot nadaljujemo desno po glavni cesti mimo Rdečnika vse do desnega odcepa k Reštovniku (1,2 km). Od tu naprej gremo levo po poljski poti cca 10 minut. Pod lovsko prežo (50 m) je bila kurirska postaja **1/1 Oferski rob**.

Vojaška stanica 1/1 je pričela delovati po prihodu XIV. divizije. To je bila prva vojaška kurirska postaja na Štajerskem.

Od Reštovnika se vračamo navzgor do prvega ostrega desnega ovinka (200 m), nato po gozdni vlaki do Bržnije. Pred Kunejevim vodnim hramom nas smerokaz usmerja kakih 50 m pod vlako do **2. baze sekretarja Kristla**.

Poleg bunkerja sekretarja Kristla je bila tudi tehnika Šaleško-mislinjskega okrožja KPS. Vodja je bil partizan Grom. Uporabljal je šapirograf in razmnoževalni stroj. V ta bunker pri Rdečniku je prišel tudi komandant 4. operativne cone **Franc Rozman – Stane**.

Iz Bržnije se vračamo na glavno cesto in po njej desno do odcepa za Velunjo (1,3 km). Peljemo proti Velunji in po 500 m pridemo do desnega odcepa proti Vrhorniku. Nadaljujemo pot še 500 m do Vrhornika.

Območje Završ, Graške Gore in Razborja je bilo med NOB zelo pomembno, saj so se partizanske enote pogosto zadrževale tukaj. Prav na domačiji **Vrhornik** je bila 1. julija 1942 ustanovljena **Šaleška četa**. Ob ustanovitvi je štela 22 partizanov in na Šaleško-mislinjskem okrožju samostojno delovala le do oktobra, ko se je pridružila legendarnemu Pohorskemu bataljonu.

Pot nadaljujemo nad hišo po gozdni vlaki cca 15 minut do Anžejevih trat. Na tem svetem kraju so padli narodni heroj Lado Mavsar – Ronko in njegovi borci.

Območje najhujših bojev.

Pod Vrhornikom zavijemo levo in nadaljujemo pot (2,3 km) do Ernežnika. Mimo Ernežnika do prvega odcepa desno in ponovno desno do Hriberskega vrha. Tu stoji spomenik, posvečen **Štajerskemu bataljonu, Šaleško-mislinjskemu okrožju KPS in XIV. udarni diviziji**.

Na kamnu je zapisano: **V TEŽKI PREIZKUŠNJI SLOVENSKEGA LJUDSTVA V SOCIALISTIČNI REVOLUCIJI JUGOSLAVIJE 1941–1945 JE BILA GRAŠKA GORA S SOSEDNA GRMADO, RAZBORJEM IN URŠLJO GORO**

- **ZBIRNO PODROČJE PRVEGA ŠTAJERSKEGA BATALJONA**
- **SREDIŠČE ŠALEŠKO-MISLINJSKEGA OKROŽJA KPS**
- **GORA JURIŠEV ZMAGOVITE ŠTIRINAJSTE UDARNE DIVIZIJE**

- **GORA ENOT ČETRTE OPERATIVNE CONE, KI JE VAROVALA SVOJ NAROD NACISTIČNIH GROZODEJSTEV, GLEDALA TRPLJENJE DOMAČINOV IN TISOČE JUNAŠTEV, A TUDI SMRT NAD 320 SLOVENSКИH SINOV, KI SO TOD IZKRVAVELI ZA GESLO: SMRT FAŠIZMU – SVOBODA NARODU.**

S Hriberskega vrha zavijemo desno (900 m) do ostrega levega odcepa proti Graški Gori (2,2 km), pod domačijo Jesenjaka pa ponovno desno po glavni cesti do izhodišča v Plešivcu (2 km).

Vodnik po spominskem parku Razbor naj nam pomaga pri obujanju spominov, na tem koščku koroške zemlje v času okupacije. Vse spominske točke in opisi dogodkov so vzeti iz bogate literature zgodovinarjev in avtorjev del, ki opisujejo boj naših ljudi za obstoj v času, ko je bil slovenskemu ljudstvu namenjen izbris.

Partizanska literatura počasi izginja iz šolskih in splošnih knjižnic ter se seli v zbirke entuziastov in bukvarn po Sloveniji. Na Bolhi za majhen denar še najdete marsikatero delo takratnih partizanskih upornikov, med njimi so: dr. Milan Ževart, Bogdan Žolnir, Rado Zakonjšek – Cankar, Milan Guček, Ladislav Kiauta, Franci Strle, Stane Terčak, Franc Zalaznik – Leon, Matevž Hace in drugi.

Razborčani so brez ugovora sprejeli pod streho prve ilegalce in partizanske upornike. Na teh koroških domačijah so nastajale prve javke, po globačah prve tiskarne in sanitetni objekti, tu so se formirale prve partizanske enote, zgodil se je ponovni zbor slavne udarne XIV. divizije, ki je držala besedo in ob koncu vojne postavila častno stražo na Gosposvetskem polju.

Pri nastajanju te drobne knjižice so mi pomagali domačini, ki so sami okusili represijo takratnega nacizma: Zgornji Kotnik (Feliks), Spodnji Kunej (Ivan), Kavnikova Marija (rojena Kotnik) in Terezija Rogina (rojena Mrzel). Sodelovala sta tudi predsednika ZB iz Podgorja in Razborja, Miran Kačič in Tone Stropnik.

Posebna zahvala gre domačinu Ivanu Krenkerju, ki je zbiral podatke in skrbel za napisne table ter njih postavitev. Mesta, kamor so postavljena obeležja, so določena na osnovi zapisov, pričevanj domačinov in kartic MNO. Vsi posegi v prostor so bili opravljeni z dovoljenjem lastnikov zemljišč.

Namen vodnika po spominskem parku ni ponovno pisanje dejstev o NOB na Razborju, ki so že davno zapisana. Je le opomnik, kje so se odvijali ti dogodki, saj časovni mlini neusmiljeno drobijo spomin v prah. Precej arhivskega gradiva, ki ga je zbral učitelj in muzealec Bogdan Žolnir, se nahaja v depojih Muzeja v Slovenj Gradcu in na karticah MNO Ljubljana.

PREGLED OBELEŽIJ V SPOMINSKEM PARKU RAZBOR:

1. Grobnica na pokopališču v Plešivcu
2. Ustanovitev Prvega štajerskega bataljona na Grmadi
3. »Prenos ranjenega partizana« na Graški Gori
4. »Iz src rasto v srca mostovi« na Graški Gori
5. Spominska soba XIV. divizije na Graški Gori
6. **Izak** – prva partizanska bolnišnica na Štajerskem
7. Bolnišnica **Tisnik** nad Hudo luknjo
8. Bolnišnica **Lisičja jama** nad požiralnikom Ponikve
9. Spomenik patrolji Pohorskega bataljona v Završah
10. Grobnica borcev Pohorskega bataljona in XIV. divizije na pokopališču v Završah
11. Grob obveščevalca Ivana Matjaža – Vlada na pokopališču v Završah
12. Grobnica borcev XIV. divizije na pokopališču v Šmiklavžu
13. Baza sekretarja Šaleško-mislinjskega okrožja Kristla nad Sp. Kotnikom
14. Bolnišnica **Lipa SO-55** v hribu Burc
15. Grob dveh partizanov pri bolnišnici Burc
16. Baza sekretarja Šaleško-mislinjskega okrožja Kristla v Burcu
17. Bolnišnica **Lipa SO-55 Sui rep**
18. Spominska plošča partizanu Jožefu Krenkerju – Ažnikovemu
19. Obveščevalni center 4. operativne cone pod domačijo Močilnik
20. Grobnica borcev XIV. divizije na pokopališču v Podgorju
21. Spominska plošča padlim borcem domačinom na Domu kulture Podgorje
22. Bolnišnica **Lipa SO-55 Postavk**
23. Spominska plošča partizanu Maksu Kogelniku – Kijevu
24. Bolnišnica **Lipa SO-55 Kobolt**
25. Tiskarna in tehnika **Kajuh** v Vodrižu
26. Tehnika **Kolarca** v Rdečkem vrhu
27. Bunker **VDV** v Rdečkem vrhu
28. Spominska plošča aktivistu OF Karlu Pajenku na domačiji Rdečnik
29. Grobnica borcev Tomšičeve brigade v Zgornjem Razborju
30. Grob aktivista OF Karla Pajenka na pokopališču v Zg. Razborju
31. Grob aktivista OF Ivana Kotnika na pokopališču v Zg. Razborju
32. Grob mitraljezca Franca Zagožna – Marjana pri Rožeju
33. Tehnika **Pri roži** v Kavnikovem gozdu pri Rožeju
34. Spominska plošča aktivistu OF Ivanu Kotniku na domačiji Spodnji Kunej
35. Baza sekretarja Šaleško-mislinjskega okrožja Kristla v Bržniji

36. Kurirska postaja **1/1 na Oferskem robu** pri Reštovniku
37. Ustanovitev Šaleške čete na Vrhorskem vrhu
38. Spomenik heroju Ronku in njegovim borcem na Anžejevi trati
39. Spomenik vsem padlim borcem, aktivistom in žrtvam fašizma na Razborju

Spominski plošči, ki so ju postavili aktivisti šaleško-mislinskega okrožja KPS in OF

Karta spominskega parka Razbor

